

הקומוניסטים הצרפתים והסכסוך הישראלי-ערבי

אפיזודה של תמורה בימי מלחמת ששת הימים

ברוך אייל

הצרפתית לעמדותיה המדיניות של ברית-המועצות. ראוי אפוא לבחון את הדברים מקרוב, לנתח את גורמיהם ולעמוד על משמעותם.

התנועות הראשונות

מראשיתו של המשבר שפרץ במזרח התיכון באמצע מאי 1967 נקטה העתונות הקומוניסטית בצרפת עמדה אנטי-ישראלית ברורה וקיצונית. בשבוע הראשון אמנם הסתפקה בתיאורים אינפורמטיביים ונמנעה מפירושים מדיניים ומאמרי מערכת מחייבים; עם זאת הנהיגה מעין סלקציה כפולה במדע שסיפקה על ההתרחשויות במזרח התיכון: הידיעות על המהלכים המדיניים והצבאיים שהציתו את המתחות הגדולה (ריכוזי הכוחות המצריים בסיני; סגירת מצרי טיראן; הוצאת יחידות האו"ם; הכרזות המג'היגים הערבים) סופקו לקוראים ממקורות ערביים בלבד; לעומת זאת הרשמטו באופן שיטתי כל ההצטרות הערביות על הכוונות להשמיד את מדינת ישראל במלחמה הצפויה והבלתי נמנעת. רק בשבוע השני לפרוץ הסכסוך החלו להופיע בעתונות הקומוניסטית מאמרי מערכת ודברי פרשנות. בשני המאמרים הראשונים שהופיעו בעיתון הקומוניסטי "הומאניטה" נקט העתון עמדה פרו-ערבית קיצונית. הוא קיבל ללא סייג את הגרסה הערבית-סובייטית על התוכנית הישראלית לתקוף את סוריה, וקבע, כי "ריכוזי הכוחות הישראליים בגבול הסורי הם הגורם העיקרי למתיחות החדשה" (במזרח התיכון). לעומת זאת הצדיק העתון את כל הצעדים שנקטה מצרים, שכן

המפלגה הקומוניסטית הצרפתית נודעה עשרות בשנים בנאמנותה האדוקה לאינטרסים של ברית-המועצות ולמדיניותה של ההנהגה הסובייטית, גם עמדותיה של מפלגה זו כלפי מדינת ישראל והסכסוך הישראלי-ערבי היו תמיד פועל-יוצא של נאמנות זו. מסוף מלחמת העולם השנייה היא נצמדה בעקיבות דוגמאטית לכל הפניות והתפניות של המדיניות הסובייטית במזרח התיכון ובנושאים אחרים הקשורים ביהודים וביהדות. בשנים הראשונות לאחר המלחמה נקטה המפלגה עמדה אהדת כלפי "המאבקים האנטי-אימפריאליסטיים" של היישוב היהודי בארץ-ישראל, ואחר-כך אף תמכה תמיכה נלהבת בהקמת מדינת ישראל. בסוף שנות הארבעים, עם התמורה הגדולה במדיניות הסובייטית, חלה גם תפנית קיצונית ביחסה של המפלגה הצרפתית למדינת ישראל. מאז החלה גם היא לתמוך "במאבקים האנטי-אימפריאליסטיים" של הערבים במלחמתם במדינת ישראל. לימים השתלבה המפלגה הקומוניסטית הצרפתית במסעות האנטי-יהודיים של ה"שנים השחורות", ואף בתוך המחנה הקומוניסטי בלטה באיבתה למדינת ישראל, לציונות ולאירגונים היהודיים. גם אחר-כך עמדה באיבתה הגלויה, ולמרות משברי הדיסטאליניזאציה שזעזעו את העולם הקומוניסטי בסוף שנות החמישים וראשית שנות הששים, לא סתתה מן ההזדהות המוחלטת והמפורטת עם עמדותיה של ברית-המועצות בסכסוך הישראלי-ערבי.

על רקע זה בולט הייחוד בעמדת המפלגה הקומוניסטית הצרפתית בתקופת "מלחמת ששת הימים". שכן בתקופה זו לא היו דעותיה בסוגיית הסכסוך הישראלי-ערבי חד-משמעיות וציבוריות, ולא תמיד עמדו בהתאמה למדיניות הסובייטית.

דומה אפילו כי דוקא בסוגיה זו אירעה או הסתיה הראשונה מן "הנאמנות ההיסטורית" של המפלגה

ההחלטות המדיניות המאופקות והמאוזנות יותר של מוסדות המפלגה.⁷ הכתבות והדוחות על מהלך הקרב, בות, כפי שהובאו ב"הומאניטה", ציירו אמנם תמונה פחות או יותר נאמנה של הנצחונות הישראליים,⁸ אך דוקא משום כך הקדים העתון להציג את ישראל כעורכת מלחמה תוקפנית נוסח "בליצקריג", כשהישג גיה במערכה נובעים, בעיקר, מגורם ההפתעה, העורר מה הזדונית והטקטיקה הדורסנית.⁹

דוקא בימים הראשונים לאחר הקרבות גברה העמדה האנטי-ישראלית. שתי דוגמאות דיין להוכיח, שבימים אלה הגיעה אולי לביטוייה הקיצוניים ביותר. במאמר פרשנות שהתפרסם ב"הומאניטה" באמצע יוני הובעה הדעה, שאפשר, ואף רצוי, לפתור את בעית המזרח התיכון על-ידי היסול מדינת ישראל ופיזור תושביה בקרב אומות העולם:

"העם הזה (היושב במדינת ישראל) אינו מונה אלא שני מיליון יהודים. האם לא ניתן לפזר אותם בקרב (כל) האומות שאינן רודפות יהודים? (הרי) צרפת לבדה הצליחה לקלוט כמיליון יוצאי אלג'יריה".¹⁰

דוגמה אחרת, מאותו זמן, לעמדה מעין זו מצוייה בנאומו של ב. פראשון¹¹ לפני באי הוועידה השנתית של ס.ג.ט., האיגוד המקצועי הקומוניסטי בצרפת.¹² ללא כל ריסון שפך כאן אחד מראשי המפלגה הקומוניסטית את חמתו על מדינת ישראל ועל היהודים. מאלפת במיוחד אותה פסקה בנאומו. המתארת את "טכסי הנצחון ליד הכותל המערבי" כמחזה פולחני נתעב, רווי דם ורפש, שבו אתה מוצא, בערבוביה, את הסגידה לעגל הזהב, המזימות הבין-לאומיות של הרוטשילדים, ואפילו את השטן עצמו.¹³ כבר נאמר

"סגירת מצרי אילת וריכוזי הכוחות המצריים בסיני הם תגובות ערביות מובנות נוכח החששות המוצדקים מפני התוקפנות הישראלית"²

סגירת המצרים אפילו הוגדרה כמאבק כשר בפני עצמו; ואילו המעשה הבלתי חוקי הוא דוקא השיט הישראלי במצרים אלה, שכן הוא תוצאה מן התוקפנות הישראלית בשנת 1956. מטעם זה גם סגירתם עתה

"אינה הטלת הסגר בלתי חוקי, כי אם ביטול תוצאות התוקפנות וחזרה למצב שהיה קיים לפני מלחמת סואף".³

בעיה זו אמנם עלולה, לדעת העתון, להיפתר, אך "לרוע המזל פונה ממשלת ישראל עורף לכל הסדר של שלום".⁴ "הומאניטה" זעם על התמיכה הציבורית הנרחבת במדינת ישראל בצרפת ובעולם המערבי כולו. חיזיון זה הוסבר כפרי

"מסע תעמולה שבא לסלף את האמת, לבלבל את היוצרות ולטשטש את האחראים האמיתיים לסכסוך; (שכן) סילוף הוא להציג את ישראל כמדינה קטנה וחשופה לאיבת העולם הערבי..."⁵

ואמנם העמדה האנטי-ישראלית הקיצונית שבאה לידי ביטוי במאמרים ראשונים אלה היתה יוצאת-דופן בכלל העתונות הצרפתית באותם הימים. בשלב מאוחר יותר עתידיים היו הקומוניסטים בצרפת לזקוף חריגה זו לזכותם, ולטעון, כי

"מראשית הסכסוך במזרח התיכון היתה המפלגה הקומוניסטית הכוח היחיד שחשף בצרפת — בניגוד לזרם הכללי (של דעת הקהל) — את הרקע האמיתי למלחמת ששת הימים".⁶

מראשית יוני חלה תזווה מסוימת, ומכאן ואילך בולט הניגוד החריף בין העמדה האנטי-ישראלית הקיצונית של יומון המפלגה ושל כמה מראשיה ובין

L'Humanité, 24.6.1967 (Y. Moreau) 2

ibid. 3

ibid. 4

ibid. 5

J. Couland, "Moyen-Orient, longue crise et 6

menace durable", *Cahiers du Communisme*, Vol. 44, No. 8-9, Août-Septembre 1968, p.

134

7 על ההחלטות המדיניות ועל משמעותן ראה להלן ע"ע 12-16.

8 מבחינה זו יש, כמובן, הבדל גדול בין העתונות הקומוניסטית המערבית ובין כלי התקשורת במדינות הקומוניסטיות, שבימים הראשונים לקרבות העלימו מן הציבור את האמת על מהלך המלחמה, משום שהזינו אותו במידע ממקורות ערבים בלבד.

L'Humanité, 6-9.6.1967 9

L'Humanité, 15.6.1967 10

11 חבר ה"לישכה המדינית" ממנהיגי הותיקים של המפלגה.

Nanterre, 12-16.6.1967 12

L'Humanité, 17.6.1967 13

"הסטיה הטקטית" – ריכוך ואיזון

עקב גורמים שינותרו להלן חל עד מהרה ריכוך ניכר בעמדה הקומוניסטית. דבר זה בלט במיוחד בפעילות המדינית של המפלגה, בהחלטות שקיבלו מוסדותיה המוסמכים ובהצהרות הרשמיות של דוב-ריה. עוד "בימי ההמתנה" של סוף חודש מאי, הצטיירה מגמה ברורה של המפלגה לנקוט עמדה מאוזנת ואובייקטיבית, כביכול, במשבר המזרח התיכון. ממילא השתקף הדבר גם בעתון המפלגה, שאמנם הוסיף לפרסם דברים בוטים בגנות מדינת ישראל, בעוד שבמאמרי המערכת, המשקפים את עמדת המפלגה, חלה תפנית בולטת. במאמר-מערכת, שפורסם ב-30 במאי, הוקיע העתון את ההכרזות הראדיקאליות של המנהיגים הערביים והודיע כי

"למרות תמיכתנו בתנועת השחרור הלאומי של העם הערבי, אין אנו מערערים בשום פנים על זכות הקיום של מדינת ישראל".

באותו גיליון נתפרסם גם מאמרו של עורך ה-עתון¹⁵, שדחה את המלחמה כדרך לפתרון הסכסוך ותבע

"הסדר מדיני שעליו להתבסס על זכות הקיום של ישראל כעם וכמדינה".

גם בניתוח גורמי הסכסוך חלה תפנית מסויימת, "התוכנית הישראלית לתקוף את סוריה" לא הוזכרה עוד, ובמקום זה בא הטיעון המופשט והכללי יותר,¹⁶

"הגורם האמיתי לסכסוך... טמון... במדיניותה הכללית של ישראל כלפי הערבים, בגירוש יותר ממיליון פליטים, ביחס אל המיעוט הערבי ביש-ראל, במלחמת סואץ ובמדיניות העובדה המוג-מרת".

אולם הנסיון לנקוט עמדה אובייקטיבית ולמתן את הצלם המפלגתי של ראדיקאליזם אנטי-ישראלי בלט במיוחד בכל הנוגע לפעילות המדינית. בהחלטה המדינית הראשונה על המשבר במזרח התיכון, שפורסמה ב-3 ביוני, גרסה הלישכה המדינית של הוועד המרכזי, כי

על דברים אלה שהם ראויים להיכלל בכל אנתולוגיה אנטישמית¹⁴.

נראה, כי העמדות הקומוניסטיות שנתגלו בימים הראשונים של המשבר היו בראש וראשונה מעין המשך ישיר וטבעי של העוינות הקיצונית כלפי הציונות ומדינת ישראל, שהשתרשה במפלגה הקומוניסטית הצרפתית מזה שנים רבות (החל בראשית שנות החמישים). מפלגה זו היתה זמן רב מן הדוג-מאטיות ביותר במחנה הקומוניסטי במערב. אחד הביטויים לכך היה הטיפוח העקיב של עמדות אנטי-ציוניות ואנטי-ישראליות, גם כאן די בשתי דוגמאות: בראשית שנות החמישים, בעת משפטי סלאנסקי ו"עלילת הרופאים", היתה המפלגה הצרפתית סטאלית-ניסטית יותר מכל מפלגה קומוניסטית במערב באימוץ המסע האנטי-יהודי שהתנהל אז בברית-המועצות ובמזרח אירופה¹⁵. הדוגמה השניה מאלפת אולי יותר: מתוך מחקר על מקומה של מדינת ישראל בעתונות הצרפתית בשנת 1958¹⁶ מסתבר, כי דוקא בשנה זו, כשהמזרח התיכון ומדינת ישראל כלל לא עמדו במרכז ההתעניינות הבין-לאומית, בלט "הר-מאניטה" בטיפוח עמדות אנטי ישראליות עקיבות וקיצוניות, בצידוד בכל הגירסאות הערביות על תקריות הגבול בשנה זו, ובהקעת ישראל כמדינה תוקפנית ואימפריאליסטית. לפיכך אין פלא, שעתה, עם פרוץ הקרבות במזרח התיכון, התלקחה, כתגובה ספונטאנית ראשונה, גם האיבה המושרשת כלפי מדינת ישראל, שעליה הוטלה מלוא האחריות למל-חמה.

הקיצוניות האנטי-ישראלית של "הומאניטה", בשלב זה היתה כעין התפרצות "בלתי מדינית" של האיבה המסורתית לציונות ולמדינת ישראל, שלא חסרו בה גם יסודות אי-ראציונאליים, ואף אנטי-שמיים¹⁷.

L. Poliakov, *De l'Antisionisme à l'Antisémitisme*. Paris, Calman-Lévy, 1969, p. 155

על ענין זה אני עומד בעבודה מקיפה שתושלם בקרוב.

M. Lapiere, *L'Information sur l'Etat d'Israël dans les grands quotidiens français en 1958*, Paris (CNRS), 1968

על האספקטים האנטי-יהודיים במאמרי Humanité בשלב זה ראה גם A. Kriegel, "Les communistes et leurs Juifs", *L'Arche*, Février 1970, pp. 47-25. L. Poliakov, Op. cit., pp. 153-156

מזכיר המפלגה ושל הלישכה המדינית, וגם בהחלטות- תיו בלטה המגמה להציג עמדה מאוזנת. עיקרי ההחלטות המדיניות נוסחו כך :

"המפלגה הקומוניסטית חותרת לשלום יציב במזרח התיכון — ללא סיפוחים והשפלות — שצריך להתבסס על הזכויות הלאומיות של העמים הערביים ושל העם הפלשתינאי בפרט, וכן על זכויות הקיום של מדינת ישראל. המפלגה דורשת נסיגת הכוחות הישראליים מהשטחים (והיא גורסת) שיש לחתור להסדר צודק של הבעיות השנויות במחלוקת בדרך של משא- ומתן כולל"²⁴.

עד ראשית אוגוסט 1967 היתה המפלגה נאמנה להחלטות אלה של "הועד המרכזי". מנהיגי המפלגה חזרו עליהן בתקופה זו באסיפה הלאומית, בנאומים פומביים ובמסיבות עיתונאיים²⁵. המגמה האובייקטיבית, כביכול, של המפלגה הצרפתית בולטת במיוחד לגבי הריחוק שנתהווה בשלב זה בין כמה מעמדותיה המוצהרות בסכסוך הישראלי-ערבי ובין המדיניות של המפלגה הסובייטית ושל הגוש הקומוניסטי בכלל.

עקרון זכות הקיום של מדינת ישראל, המודגש בכל ההצהרות המדיניות של המפלגה הצרפתית בזמן הזה, לא הוזכר, כאמור, בהחלטות של כינוס מנהיגי המפלגות הקומוניסטיות במוסקווה (9.6.67); הוא גם לא הוזכר בהחלטות הועד המרכזי של המפלגה הסובייטית, במושבו הראשון אחרי מלחמת ששת הימים (21.6.1967). כן הוא נעדר מן ההודעות הרשמיות של הממשלה הסובייטית על המצב במזרח התיכון, שפורסמו ב"תקופת ההמתנה" (5.6.1967); 24.5.1967, אין גם זכר לעקרון הזה בשני התזכירים ששיגרה מוסקווה לממשלת ישראל במשך מלחמת ששת הימים (7.6.1967; 10.6.1967); הוא נעדר מן ההחלטה שקיבלה מועצת האיגודים המקצועיים בברית המועצות (11.6.1967), ואפילו לא הוזכר בהצעת ההחלטה שהגיש קוסיגין לעצרת הכללית של האו"ם, בעת הדיון המיוחד על המצב במזרח

Cahiers du Communisme, Vol. 43, No. 7-8, 24
Juillet-Août 1967, p. 5
25 באסיפה הלאומית, ב"16.7.1967.

"חיזוי הוא למנוע סכסוך מזויין ולפעול לפתרון של שלום. כל השאלות השנויות במחלוקת יכרו לות וצריכות להפתר... בדרך של משא-ומתן כולל בין הצדדים, על יסוד כיבוד העצמאות הלאומית של כל הארצות והעמים הנוגעים בדבר".

ברוח דומה קרא מנהיג המפלגה, וולדק-רושה, בנאום שנשא ערב פרוץ הקרבות לחתור

"לפתרון של שלום על-ידי משא-ומתן, תוך כיבוד זכויותיהם של כל הגורמים, היינו מדינת ישראל, הפליטים ומדינות ערב"¹⁹.

בהודעה שפורסמה על-ידי הלישכה המדינית. ביום האחרון לקרבות דרשה המפלגה פעולה בין-לאומית כדי להביא לידי נסיגה מיידית של הכוחות הישראליים²⁰. דרישה זו היתה בהתאם להחלטות שנתקבלו יום קודם לכן במוסקווה, בכינוס של מנהיגי המפלגות הקומוניסטיות בגוש המזרחי²¹; אולם — שלא כהנהגה של הכינוס הזה, גם גרסה הלישכה המדינית, שיש

"להגיע להסדר מדיני של כל הבעיות באמצעות משא-ומתן בין הצדדים, שיתבסס על התכרה בזכויות הלגיטימיות של העמים הערביים ושל מדינת ישראל".

בנאום שנאם וולדק-רושה, למחרת ההודעה של הלישכה המדינית²², חזר על עיקרי מדיניות מפלגתו בשאלת המזרח-התיכון, ושוב הדגיש את זכויותיה של מדינת ישראל. הוא אף ראה לנכון להודיע:

"אנחנו (המפלגה) מבינים היטב שדאגתה ה"עיקרית של ישראל נתונה להבטחת קיומה ושלומה".

הועד המרכזי של המפלגה, במושבו הראשון לאחר מלחמת ששת הימים²³, אישר את הקו המדיני של

L'Humanité, 5.6.1967 19

L'Humanité, 11.6.1967 20

21 כינוס זה נועד במיוחד לגבש עמדה אחידה של הגוש הקומוניסטי בבעיית המזרח התיכון, וכן להניע את מנהיגי המדינות הקומוניסטיות למסע פרו-ערבי נמרץ להצלת האחיזה הקומוניסטית בעולם הערבי בעקבות הניצחונות הצבאיים המכריעים של ישראל. החלטות הכינוס פורסמו בעתונות המערבית ב"11.6.67.

St. Etienne, 12.6.1967 22

Arceuil, 29-30.6.1967 23

השיטה היו אופייניים. כותבים רבים הביעו את תודתם ואת ברכתם למפלגה "על עמדתה האמיצה בסכסוך הישראלי-ערבי"²⁸; סוג מיוחד של מכתבים הובא כדי להצביע על "התמיכה העממית" לקו המפלגתי. כך הביע חבר "מן השורה" את תודתו העמוקה למפלגה.

"שסייעה לו להתמצא סוף כל סוף בסבך הדעות והעמדות בבעית המזרח התיכון"²⁹.

חברים אחרים הזדרזו להרים תרומות כספיות לאות הזדהות עם עמדות המפלגה בסכסוך הישראלי-ערבי. אחד, נכה תאונת דרכים, שלח לעתון חלק נכבד מכספי הפיצויים שקיבל³⁰; אחר, איכר עני באזור הררי נידח, תרם מפרוטותיו המעטות

"כדי להביע בכך את תודתו על "מסע האמת" שהיא עורכת בקשר למזרח התיכון"³¹.

בין הכותבים שהביעו תמיכה בעמדה האנטי-ישראלית של העתון לא חסרו יהודים. אלה פתחו, בדרך כלל, במעין הכרזה שהם כותבים דוקא "משום שהם יהודים", או "למרות שהם יהודים" או גם "כדי להוכיח שלא כל היהודים תומכים בישראל"³², היו מהם שהודיעו כי הם "מתביישים להיות יהודים נוכח הנצחון הישראלי" ומחו על קריאתו של הברזן א. רוטשילד אל יהודי צרפת לתרום למגבית החירום למען ישראל³³. הקיצוני שבכותבים היה אחד ר. לייבוביצי³⁴; הוא הכתיר את מכתבו — מאמרו בכותרת המאלפת "הדם והזהב"³⁵. אפילו דבריהם של יורדים מישראל הובאו כדי לסייע ל"מסע ההז-

התיכון. (19.6.1967)³⁶. מסוף המלחמה ואילך תבעו כל ההצהרות וההחלטות האלה נסיגה גמורה לאלתר של צבא ישראל לקווי 4 ביוני, ללא קשר להסדר הסכסוך או למשא-ומתן, ולכל היותר כתנאי קודם לכל הסדר. הצהרות אלה גם הבליטו במתכוון את התמיכה המלאה והנלהבת בערבים.

כל זה שונה מאד ממדיניותה של המפלגה הקומוניסטית הצרפתית, שזנחה, בשלב זה, את העמדות האנטי-ישראליות הקיצוניות וסטתה בכך סטייה ניכרת הן מהמדיניות הברורה של הגוש הקומוניסטי והן מהתגובות הקיצוניות של "הומאניטה" בשבועות הראשונים למשבר. נכון אמנם שסטייה זו בלטה במיוחד בפעילות המדינית הגלויה ובהצהרות שכוונו כלפי חוץ, אך עובדה זו ודאי שאינה מפחיתה מתוקפה של התופעה.

למאמצי המפלגה הצרפתית לרכך את עמדותיה האנטי-ישראליות ולהופיע כגוף שקול ואובייקטיבי נוכח המשבר במזרח התיכון ניתן בתקופה זו ביטוי מיוחד במינו ב"הומאניטה".

מאמצע יוני ועד סוף יולי 1967 ניהל העתון מעין "ויכוח פומבי" בבעית הסכסוך הישראלי-עברי. בדרך כלל הובאו הדברים במדור המיועד ל"מכתבי קור-אים"³⁷; אך לעיתים נתייחדו לנושא זה עמודים שלמים. במשך כחודש וחצי פירסמה המערכת מכתבים לעשרות, ואף טרחה להשיב לרובם בהרחבה יתרה. שיטת ה"ויכוח" הזאת ראויה לשימת לב כביטוי אופייני של הטקטיקה הקומוניסטית בצרפת בשעה זו. אין ספק, שהחומר הרב שפורסם במסגרת ה"דיון הפומבי" הזה נבחר בקפדנות כדי שהדברים ישרתו את צרכי המפלגה. בחלק גדול מן המכתבים הובעה תמיכה נלהבת בעמדתה האנטי-ישראלית של המפלגה. ודאי היה זה מעין "מסע הודעות" בנוסח הקומוניסטי המקובל, שנועד להוכיח את התמיכה הנרחבת בעמדת המפלגה. אפילו פרטי

26 הנוסח המלא של כל ההצהרות וההודעות המדיניות שהוזכרו כאן הובא במרוכז בפירסום רשמי של ממשלת צרפת, ראה: "Le dossier soviétique sur le Moyen-Orient", *La Documentation Française*, Secrétariat général du gouvernement, Direction de la documentation, Chroniques Etrangères, No. 7-67, pp. 6-16

27 רוב המכתבים חתומים בראשי תיבות בלבד, ולא ניתן לעמוד על זהות מחבריהם אלא במידה שזו מתבררת מתוכן הדברים.

- L'Humanité, 12.6; 21.6; 23.6; 27.6; 11.7.1967 28
L'Humanité, 11.7.1967 29
L'Humanité, 11.7.1967 30
L'Humanité, 24.7.1967 31
L'Humanité, 11.7.1967 32
L'Humanité, 23.6; 11.7; 20.7.1967 33
ר. לייבוביצי הוא קומוניסט קנאי, רופא לפי מקצועו, אשר בלט כבר בעבר בעמדותיו הסטאלי-ניסטיות ובשירותיו למערכות האנטי-יהודיות של המפלגה. בימי "עלילת הרופאים" (ראשית 1953) חתם יחד עם רופאים קומוניסטיים אחרים בצרפת, על הצהרה שנועדה להעניק סבירות רפואית להאשמות שהוטחו כלפי הרופאים שנעצרו בכרית-המועצות. R. Leibovici, "Le sang et l'or", L'Humanité, 20.7.1967 35

הרב שיחסה לנושא זה⁴³. הדבר הבולט בתשובות המערכת הוא הניסיון המסובך להשיג שני יעדים הפוכים בעת ובעונה אחת! להעמיק ולבסס את ההסברה האנטי-ציונית והאנטי-ישראלית ולנקוט עם זה עמדה מדינית מאוזנת ומאופקת כביכול. העיתון חזר ושינן לקוראים את עיקרי התפיסה הקומוניסטית בשאלת הלאומיות היהודית והציונות⁴⁴, ולא לה מתי-קוראים, שהשוואה אולי השפיעה על יחסם ליהודים וליהדות ולרעיון המדינה היהודית נאמר עתה ברור, כי

"אפילו הטבח הנאצי אין בו כדי להצדיק בשום פנים את הציונות, וגם להבא, כמו בעבר, הרעיון הציוני בדבר קיומו של לאום יהודי הוא ריאקציוני, לאומני ומנוגד לאמת, כדברי לנין"⁴⁵. תשובות המערכת נוצלו היטב כדי לחזור ולהקיע את ממשלת ישראל התוקפנית, הגזענית וגרורת האימפריאליזם⁴⁶.

אולם כל הדברים האלה הובאו כאן בליווי דברים שנועדו לעורר רושם של אובייקטיביות ואפילו של יחס אוהד ליהודים. ממין זה היתה, למשל, אותה הכרזה רגשנית, שנוסחה בשאלה הרטורית:

"מי כמונו, הקומוניסטים, העומדים לימינם של כל נדכאי העולם, מסוגלים להיות סולידאריים עם סבלותיו של העם היהודי"⁴⁷. או גם זו שגרסה, כי

"אנחנו, הקומוניסטים לא תמכנו... ולא נתמוך לעולם בעם אחד נגד עם אחר"⁴⁸. הכרזות ממין אחר ביקשו לעורר יתר אמון ביכולתה של המפלגה לסטות מן הקו הסובייטי ובעצמאותם של הקומוניסטים הצרפתיים "שאינם חייבים לטלפן למוסקוה כל אימת שהם קובעים את מדיניותם, מכיוון שמדיניות זו נקבעת קודם כל לפי האינטרסים הלאומיים של צרפת"⁴⁹.

דהות" הזה, אחד מהם כתב "בעילום שם", כי בתקופת שהותו בארץ

"לא למד דבר אלא להרוג פליטים ערביים, ביחוד — נשים, ילדים וקנים"⁵⁰.

אולם התופעה המעניינת ביותר היא, שבמסגרת ה"ויכוח הפומבי" הזה פורסמו גם מכתבים רבים — של קומוניסטים ולא קומוניסטים כאחת — שתקפו את עמדת העיתון בסכסוך הישראלי-ערבי. יש מהם שמחו במפורש על עמדתה החד-צדדית של המפלגה כפי שזו משתקפת ב"הומאטינה"⁵¹. אחד כתב ש"דו-קא כקומוניסט" הוא מתנגד לחלוטין לקו הפרו-ערבי שנקטה המפלגה בצרפת ובברית-המועצות, שכן

"מה הטעם להכיר בזכות הקיום של מדינת ישראל ובה-בשעה לתמוך באלה המבקשים להשמידה"⁵².

אחרים ביקשו לדעת איך יתכן לתמוך במשטרים (הערבים) שהוציאו את המפלגה הקומוניסטית חוץ לחוק⁵³. יש שהזכירו את השוואה ושאלו בשם אלר עקרונות תומכת המפלגה בערבים נגד היהודים

"בעוד שידוע היטב (למפלגה), כי ישראל לוחמת על קיומה, ואילו הערבים מצהירים בגלוי על כוונתם להשמידה"⁵⁴.

חבר מפלגה פעיל הודיע שהוא אמנם מקבל את עמדת המפלגה, אך "למען החברים המודאגים" הוא מבקש הסברים לחולשתו של הלוחם המצרי ולנצחונה של ישראל⁵⁵. מעניינת במיוחד היא דאגתו של אותו קומוניסט צרפתי שחשש

"שמה הסתבר במלחמה שהציוד הצבאי וה-אווירונים הצרפתים עולים על אלה... של ברית-המועצות"⁵⁶ (!).

המקום הנרחב שהקצתה המערכת לתשובות מפורטות למכתבים אלה שיקף, ללא ספק, את המשקל

43 ראה, למשל, גיליון העתון מיום 20.6.1967, המקדיש עמוד שלם לתשובות המערכת.
44 אופייני הדבר שעתה עברו בשתיקה מוחלטת על דבריו של סטאלין בנושאים אלה.
45 L'Humanité, 20.6.1976
46 ibid.
47 שם, בתשובה למכתב אחר.
48 שם, בתשובה אחרת.
49 שם, בתשובה למכתב אחר.

L'Humanité, 23.7.1967 36
L'Humanité, 17.6.1967 37
L'Humanité, Op. cit. 38
L'Humanité, 20.6.1967 39
L'Humanité, 17.6.1967 40
L'Humanité, 23.6.1967 41
L'Humanité, Op. cit. 42

"לדרך צרפתית מיוחדת להגשמת הסוציאליזם", שאינה סותרת את הנאמנות למארכסיזם-לניניזם, היא מרכבת את צביונו המהפכני של הקומוניזם, מדגישה כי הדרך היחידה לשלטון הוא המאבק הפוליטי הדמוקראטי ומבקשת להוכיח שאינה פועלת לפי הנחיותיה של ברית-המועצות, אלא, קודם כל, לפי האינטרסים הלאומיים של צרפת, ורק אחר כך — לפי אלה של הסולידאריות הפועלית הבינ-לאומית"⁵². היא שוקדת לשכנע כי אין בה עוד זכר לדוגמאות ולנוקשות הסטאליניסטיות, וכי עתה היא מפלגה "פתוחה", גמישה ואפילו מודרנית. סגנון עבודתה הולך ומשתנה, ובטאוניה הולכים ונעשים דומים ל"עתונות הבורגנית". במגמתה המוצהרת להגיע לשלטון בדרך מאבק דמוקראטי היא חותרת לאי-טגראציה ציבורית ופוליטית.

במחצית השנייה של שנות הששים התברר כי הסיכוי היחיד להפלת המשטר הגוליסטי בצרפת הוא בהקמת חזית פוליטית משותפת של כל מפלגות השמאל. בניית הצלם החדש של המפלגה נתלוותה על כן, במאמצים בלתי נלאים לבנות חזית זו של השמאל הצרפתי. המפלגה הראתה נכונות רבה לצמ-צם את חילוקי הדעות בינה ובין השמאל הצרפתי הלא-קומוניסטי, וחדלה מהתקפותיה המסורתיות על הסוציאליסטים ועל מפלגות שמאליות אחרות, ב-1966 אכן חלה התקרבות פוליטית והוקמו צוותי עבודה להכנת מצעים לפעילות פוליטית משותפת ואחידה של השמאל הצרפתי. אף כאן הראו הקומוניסטים וותרנות רבה והושגו הסכמים, ביחוד בין המפלגה הקומוניסטית ו"הפדרציה של השמאל ה-דמוקראטי והסוציאליסטי"⁵³. השמאל המאוחד זכה ל-43.6% מכלל קולות הבחורים בבחירות הפרמנטריות שנערכו במארס 1967.

52 בניגוד לגירסה שהשתרשה בקרב מתנגדי הקומוניזם בצרפת שהמפלגה הקומוניסטית אינה, בעצם, מפלגה צרפתית אלא "מפלגה של חוץ-לארץ" (Le parti de l'étranger), או גם, כניסוחו של ל. בלום, ש"היא לא מפלגה ימנית ולא שמאלית, אלא מורחית".
53 זוהי הפדרציה הגדולה של השמאל הלא-קומוניסטי בצרפת, שהוקמה ב-1965, בראשותו של פ' מיטראן, שאליה הצטרפו, במועדים שונים, המפלגה הסוציאליסטית (UDSR) חלק מ"מפלגת האיחוד הדמוקראטי והסוציאליסטי" (SFIO) מערכת שלמה של "קלובים" סוציאליסטיים שרובם מאוגדים בברית האינסטיטוציות הרפובליקניות (CIR) וכן ה"מפלגה הראדיקאלית".

הואיל וכך יכלה המערכת גם לטעון, שיש מקום לאחרים להתווכח ולהידבר עם הקומוניסטים בבעית המזרח התיכון והעמדה כלפי מדינת ישראל. ביחוד הבליטה את אפשרויות ההידברות בין הקומוניסטים ובין מפלגות השמאל האחרות, למרות חילוקי הדעות בנושאים אלה. ככלות הכל, כך טענה, אין ההבדלים כה גדולים, משום

"שמתפקידו של השמאל הצרפתי המאוחד לפעול למען השלום במזרח התיכון (ומשום) שמדיניותה של המפלגה הקומוניסטית מבוססת על קיום-יחד בשלום ועל כיבוד זכויותיהם של כל העמים (ואלה) הרי עקרונות שיכולים וצריכים לאחד את השמאל כולו"⁵⁰.

המניעים ל"פטיה הטקטית"

המקורות שהבאנו מוכיחים כי עד ראשית חודש אוגוסט 1967 זנחה המפלגה, לפחות כלפי חוץ, את הקו האנטי-ישראלי הקיצוני. עד לזמן הזה יש שניות רבה בפירסומיה בכל הנוגע למדינת ישראל. נראה, שצירופם המיוחד של כמה גורמים הוליד את התופעה החריגה הזאת במפלגה הצרפתית. בהשוואה למפלגות קומוניסטיות אחרות במערב, בוששה מאד המפלגה הצרפתית להשתחרר מן המדיניות הסטאליניסטית שדבקה בה זמן רב. דבר זה אירע כאן לא לפני 1962—1963. מכאן ואילך החל שלב חדש בהתפתחותה ההיסטורית⁵¹ ומאז מטרת מדיניותה לחלץ את המפלגה מן הבידוד הציבורי שבו היא נתונה מימי "המלחמה הקרה". הדה-סטאליניזציה המאוחרת לבשה מאז ביטויים רבים. בין היתר מבקשת המפלגה להציג דמות חדשה, וטוענת

50 שם, בתשובה אחרת; על עמדתן של מפלגות אחרות בשמאל הצרפתי, ראה להלן.

51 זוהי הבחנה מקובלת בחקר הקומוניזם הצרפתי, ראה למשל:

J. Touchard, "Introduction à l'idéologie du P.C.F.", in *Le Communisme en France, Cahiers de la Fondation Nationale des Sciences Politiques*, No. 175, Tome I, Paris 1968, pp. 88-106.

G. Albertini, *Le Communisme en France* et ce qui change et ce qui demeure", *Est et Ouest*, Vol. 19, No. 383, 1-15 Mai 1967, pp. 1-7.

הסוציאליסטית, כי היא מתנה את המשך שיתוף-הפעולה עם הקומוניסטים בשינוי עמדתם האנטי-ישראלית הקיצונית⁵⁷. גם הקומוניסטים עצמם הודו שחילוקי הדעות בנושא זה האטו את התפתחות, אחדות הפעולה⁵⁸. ענין "חזית השמאל", כסיכוי יחיד להפיל את המשטר הגוליסטי, היה בתקופה זו יעד פוליטי כה חשוב למפלגה, עד שנאלצה לרכך באופן ניכר את עמדתה האנטי-ישראלית, ואף לסטות מן המדיניות המוצהרת של ברית-המועצות בנושא זה⁵⁹. יש להוסיף שהסטיה הטקטית הזאת גם נועדה, כנראה, להרפות לחצים שהופעלו על המפלגה מבפנים. אין ספק, שגם בתוך המפלגה לא הכל קיבלו את העמדה החד-צדדית שנקט "הומאניטה" בראשית המשבר במורח התיכון. המעט שחדר החוצה בענין זה דיו להעיד על כך בבירור. כך, למשל, העובדה שפאבלו פיקאסו חתם, עם סארטר ואנשי שמאל אחרים, על כרוז שבו נאמר כי

"ישראל הוכיחה את רצונה הברור לשלום (והיא) המדינה היחידה שעצם קיומה נתון בסכנה".

כרוז זה גם הוקיע את הסילוף שבזיהויה של מדינת ישראל עם האימפראליזם וזיהויים של הערב-ביסעם המחנה הסוציאליסטי⁶⁰. "מכתבי הקוראים" שתקפו את עמדת המפלגה בנושא זה ופורסמו ב"הומאניטה"⁶¹, העידו אף הם על "התנגדות לקו" בתוך המחנה, ויש להניח שרק מעטים מסוגם הגיעו לדפוס⁶². סקר דעת קהל שנערך באמצע יולי 1967

Le Figaro, 7.9.1967

47 דבר זה אמנם לא נעשה בגלוי, אלא במגעים מדיניים פנימיים, ראה: Economist, June 10, 1967, p. 1003.

58 מדבר וולדקר-רושה בשיבת הוועד המרכזי, ראה: L'Humanité, 30.6.1967

59 R. Salloch, The Communist Parties in Western Europe and the Crisis of the Middle East, Radio Free Europe publications, 19.6.67, p. 6.

60 Le Monde, 30.5.1967

61 ראה לעיל, ע"א 371—373.

62 עצם הפירסום של מכתבים "נגד הקו" בעיתון המפלגה היא תופעה יוצאת דופן בעולם הקומוניסטי, ואפילו במפלגות המערביות, לגבי "הומאניטה", היתה זו תופעה ללא תקדים. כעבור שנתיים, בעת הפלי-שה הסובייטית לצ'כיה, נשנתה תופעה זו, כאשר בעיתונות המפלגתית התפרסמו טיעונים אנטי-סוב-

תוצאות מבטיחות אלו היו בלי ספק אחד הגורמים החשובים לתהליך הריכוך והאיזון שחל במדיניותה של המפלגה הקומוניסטית בסכסוך הישראלי-ערבי בחדשים יוני-יולי 1967, למפלגה התברר מהר מאד, שאם תנקוט בפרהסיה עמדות אנטי-ישראליות קיצוניות, היא תבליט את בידודה נוכח הגל העצום והמגוון של הסולידאריות עם ישראל שהציף את צרפת ערב מלחמת ששת הימים. העתונות, ההפגנות ההמוניות למען ישראל, העצומות למינייהו, ואף סיקרי דעת הקהל — כל אלה לא הניחו מקום לספק בשאלה, למי נתונה אהדת הצרפתים.

בצלמה החדש, כשהיא שוקדת להיראות לציבור כגוף שאינו כפוף עוד לתכתיבים ולאינטרסים הסובייטיים, היתה עמדתה האנטי-ישראלית המסורתית הנוקשה למכשול רב, מה-גם שבעמדתה זו בסכסוך הישראלי-ערבי נמצאה קרובה ביותר לממשלה הגוליסטית ולימין הגוליסטי לעומת כל שאר הכוחות הפוליטיים. דבר זה הכביד בלי ספק על הקומוניסטים, אך עוד יותר מכך הכבידה עליהם העובדה, שעמדותיהם האנטי-ישראליות עמדו בסתי-רה גלויה לעמדות המוצהרות של שותפיה הפוליטיים ב"פדראציה של השמאל" (FGDS). הניגוד הזה בלט במיוחד נוכח עמדותיה הפרו-ישראליות של המפלגה הסוציאליסטית. גי מולה, מנהיג SFIO, הוקיע בגלוי את הקומוניסטים בנושא זה והצהיר ש"ביחסו לישראל "הומאניטה" אף מרחיק לכת מ"פראודה"⁶⁴. בועידה ה-56 של המפלגה (סוף יוני 1967) שבה נכחה משלחת ממדינת ישראל ובראשה גולדה מאיר, נתקבלו החלטות התובעות הכרה נחרצת בזכות הקיום של מדינת ישראל, משא-ומתן בין הצדדים ושיט חופשי בתעלת סואץ ובמפרץ אילת⁶⁵. לעומת זה לא נכללה בהן שום דרישה לנסיגה ישראליה מהשטחים.

ניגודים אלה היו אבן-נגף על דרכה של "חזית השמאל", שהקומוניסטים כה הפצו בה, מה-גם שדווקא עתה אמור היה להיפתח עוד שלב חשוב לקראת "אחדות הפעולה" בין מפלגות השמאל. גם הקומוניסטים וגם "הפדראציה של השמאל" היו מודעים לניגודים אלה ולקשיים הצפויים מהם להמשך המשא-ומתן⁶⁶, בשלב מסויים אף הודיעה המפלגה

L'Express, 1.6.1967 54

Le Populaire, 3.7.1967 55

L'Humanité, 3.7.1967; France-Soir, 23.6.1967; 56

מורכב רובו מיהודים יוצאי מזרח אירופה, שמבחינה פוליטית מודחים עם הדרך הקומוניסטית, אך מבקשים לשמור ולקיים דפוסים של צותא יהודית ושל תרבות יהודית. על פי דרכם הם חותרים לבנות מעין גשר בין זיקותיהם ליהדות ובין גאמנותם לקומוניזם, לאיגוד הזה גם בטאונים משלו, כולל עיתון באידיש⁶⁷, והוא מקיים מערכת של עזרה הדדית ופעילות חברתית, תרבותית ופוליטית.

כבר בסוף שנות החמישים נגרמו זעזועים ב"אונ" יון" הצרפתי על רקע הדה-סטאליניזציה והגילויים המתרבים על האנטישמיות הסובייטית, דבר מעין זה שוב אירע ב"פרשת קיצ'קו", כשהאיגוד מחה בגלוי על הופעת הספר האנטישמי⁶⁸. אולם עד-כה הצליח להתגבר על הקשיים האלה ללא נזקים כבדים מדי.

עתה, ערב מלחמת ששת הימים ולאחריה, לבשו הזעזועים אופי חמור. מראשית המתיחות במזרח התיכון הביעו עתוני האיגוד את אהדתם המלאה למדינת ישראל⁶⁹ — בסתירה גלויה וקיצונית לעמדת המפלגה, בתקופה זו נבדלו חברי ה"אונ"יון" הקומוניסטי אך מעט מאד משאר יהודי צרפת. יחד עם כל הציבור היהודי ביטאו את זיקתם וערבותם היהודית בעתונות, בכינוסים, בעצומות, במחאות ואף בתרומות למגבית החירום. ידוע, שחברים רבים אף עזבו את שורות האיגוד, ועל עמדת המפלגה הקומוניסטית נמתחה ביקורת קטלנית בעיתוני ה"אונ"יון", בעיקר בשבועונו הצרפתי⁷⁰. אין ספק שהנהגת ה"אונ"יון" נלחצה "מלמטה" לשדל את המפלגה למתן את עמדתיה⁷¹. לחצים אלה ודאי לא היו הגורם העיקרי לסטיה הטקטית של המפלגה ביחסה לישראל בחדר-שים יוני-יולי 1967. אך אין ספק כי המדיניות השקולה יותר בתקופה זו הרגיעה במקצת את הרוחות ב"אונ"יון". עם זאת המשבר שפקד אז את האיגוד

על-ידי מכוון גדול ומהימן, אפילו על המפלגה הקומוניסטית⁶⁸, הראה כי בתקופה זו הגדירו 54% מקרב הקומוניסטים את הערבים כ"תוקפנים", ורק 6% מהם הגדירו כך את ישראל. כן התברר ממנו שבין הקומוניסטים אהדו 37% אז את ישראל ורק 13% — את הערבים⁶⁹.

עם זאת, אין להפריז בחשיבותם של גילויים אלה. שיעור ההתנגדות הפנימית לקו המפלגתי ודאי היה מוגבל, לא סיכן את עקרון המשמעת המפלגתית ולא גרם למשבר חמור.

חמורים הרבה יותר היו הזעזועים בקרב הקומוניסטים היהודים, כאן הגיעו אז הדברים לידי תסיסה גלויה ומשבר עמוק.

אמנם, כמו בתקופה הסטאליניסטית, לא חסרו גם עתה קומוניסטים מ"מוצא יהודי", שבלטו בעמדותיהם הקיצוניות בגנות מדינת ישראל, הצינונות והסולידאריות הבין-יהודית⁶⁹. בדבריהם הבוטים סייעו למפלגה סיוע חשוב. אולם באיגודם של הקומוניסטים היהודיים בצרפת (ה-UJRE)⁶⁸ או ה"אונ"יון", כלשון יהודי צרפת, פרץ משבר קשה בשל עמדותיה של המפלגה. איגוד זה קיים בצרפת משנות העשרים,

ייטיים ודברי ביקורת נגד עמדת המפלגה. אמנם כבר קודם היו מקרים שהקומוניסטים הצרפתיים החלו להשיג על גילויים במשטר הסובייטי. ראוי להזכיר כי בראשית 1963 ביקרו מוסדות המפלגה את הופעת ספרו האנטישמי של קיצ'קו ("היהדות ללא כחל וסריק"), אך הלחצים שהביאו לביקורת זו לא השתקפו אז בעיתונות המפלגה.

Institut Français d'Opinion Publique, (IFOP) 63
גם המפלגה הקומוניסטית עצמה נוהגת להזמין סקרים ומחקרים במכוון זה.

L'Express, 17.7.1967 64

ביניהם ראוי להזכיר שוב. את ר. לייבוז'יצ'י. קומוניסט אחר מסוג זה הוא א. ווירמסר; כחבר מפלגה פעיל ואחד מעורכיו של "הומאניטה", בלט גם עתה, כמו בעבר, בעמדותיו האנטי-ישראליות. ווירמסר גילה לאחרונה טפח מן התסביך היהודי הרחף אותו ושדחף אותו לקומוניזם. בספר אוטוביוגרפי הוא כותב, כי בימי מלחמת העולם הצטרף למפלגה הקומוניסטית משום שלא רצה למות בידי הנאצים כיהודי אלא רצה ללחום בהם בקומה זקופה, ואם נגזר — למות כקומוניסט.

A. Wurmser, *L'Eternel, les Juifs et Moi*, Paris, 1970, p. 80
Le Pavillon, 1970, p. 80

Union des Juifs pour la Résistance et l'Entr'aide 66
aide

67 ה"נייע פרעסע".

68 K. Devlin, "Western Communist Parties and the Jewish Question", *Bulletin of Soviet and East European Affairs*, No. 6, December 1970 pp. 4-12

69 ראה את מאמרי המערכת ב"נייע פרעסע" במחצית השנייה של חודש יוני, וביחוד את מאמרו של מנהיג ה"אונ"יון" בתקופה זו (מרסו ווילנר), בשבועון הצרפתי של האיגוד (La Presse Nouvelle) מיום 9.6.1967

70 ראה ביחוד גלינות מס' 92, 101, 102, 103.
La Presse Nouvelle, No. 92, 9-15.6.1967 71

שוב את מדיניותה המזרח-תיכונית לזו הנקוטה בידי ברית-המועצות והגוש הקומוניסטי.

מחודש אוגוסט ואילך פחתה בהדרגה מרכזיותו של הסכסוך הישראלי-ערבי בדעת הקהל ובעיתונות ה-כללית, עיקר מלאכת ההסברה והתעמולה הקומוניסטית הועבר מעתה לכתבי העת, אמנם "הומאניטה" הוסיף לסקור את מהלך המאורעות במזרח התיכון, אך מגמת הריכוך והאיזון, כביכול, שבלטה כל-כך בחדשים הקודמים, חלפה ואיננה. הקו האנטי-ישראלי של העתון שוב היה ברור ובוטה. ופעם בפעם נתפרסמו עדויות זועות על "ביזות מאורגנות ועל עינויים שיטתיים בשטחים הכבושים"⁷³. לאחר ועידת חרטום הופיעה סידרת מאמרים קיצוניים במיוחד, מעין "סיפור בהמשכים" על זועות הכיבוש הישראלי⁷⁴. אי. מזרז, עורך החוץ של העיתון, המשיך, בדרכו העויינית לישראל, לפרש את המאורעות במזרח ה-תיכון, כך, למשל, ליקט במאמר ראשי את כל ההצ-רות של אישים במדינת ישראל, שפוררו אז ביד נדיבה, כי "לא תהייה שום נסיגה מהשטחים", כדי לטעון, כי

"לאחר מלחמת הקודש שערכה ישראל, היא מקדשת עתה גם את הסיפוחים"⁷⁵.

הידיעה על הטבעת אנית חיל-הים "אילת" זכתה ב"הומאניטה" לכותרת:

"פריז הצודק וההגייוני של ה"בליצקריג" הישראלי"⁷⁶.

העתון קיבל בברכה את החלטת מועצת הביטחון מגנובמבר 1967 (242); אך מזרז תפס בהקדם רב את נקודת התורפה הסגנונית, זו שאיפשרה לימים פירושים כה שונים לנוסח ההחלטה. הוא גרס מיד את הפירוש המאכסמיאליסטי⁷⁷ וטען, כי הנוסח האנ-גלי אינו ברור ביותר⁷⁸, אך בנוסח הצרפתי כל שמות-העצם מיודעים⁷⁹, ולכן אין ספק, שישראל נדרשת להוציא את כל כוחותיה מכל "השטחים".

L'Humanité, 18.8.1967 73

L'Humanité, 4-6.9.1967 74

L'Humanité, 21.9.1967 75

L'Humanité, 24.10.1967 76

L'Humanité, 24.10.1967 77

"... withdrawal of Israeli armed forces from occupied territories" 78

"...retrait des forces israeliennes des territoires occupés" 79

לא חלף עדיין, התפתחויות חדשות הקשורות בהח-רפת המסע האנטי-יהודי והאנטי-ציוני בברית-המועצות בשנים האחרונות עוררו זעזועים נוספים בקרב הקומוניסטים היהודיים, שאינם מצליחים עוד להחליץ מן הסתירה בין האינטרסים הקומוניסטיים ובין זיקותיהם ליהדות.

המפלגה הקומוניסטית הצרפתית ערה לבעיה זו, ובתקופה האחרונה החלה להקדיש תשומת לב "לקומוניסטים הפועלים באוכלוסיה היהודית"⁷². נראה אפוא כי צירופם וזימונם של כל הגורמים שעמדנו עליהם הם שהביאו את המפלגה לידי הכרת הצורך המדיני בתפנית טקטית, כדי למתן בשלב זה את עמדותיה כלפי ישראל ולהעדיף את צרכיה היא, במישור הלאומי-צרפתי, על פני אלה של ברית-המועצות ושל העולם הקומוניסטי. בתחום המדיניות הבין-לאומית זהו, דומה, המקרה הראשון בתולדות המפלגה שזו החליטה "לסטות מן הקו" כדי לפעול לפי ה"אינטרסים הלאומיים" שלה.

דבר זה ודאי מעיד על התמורות שחלו בה בתקופה האחרונה, אולם חשובה יותר היא המסקנה, כי מקרה ראשון זה אירע רק משהגיעו הדברים לידי הצטרפות מיוחדת בין הצרכים הציבוריים והמדיניים של המפ-לגה ובין הלחצים שהופעלו עליה מבפנים. לימים, בעת הפליטה הסובייטית לצ'כוסלובאקיה, חזרה וגצ-טיירה תמונה דומה, וגם אז היא גרמה לתוצאות מעין אלה.

החזרה לקו

אולם שלב הריכוך ו"הסטיה הטקטית" אשר תיארונו לא ארך זמן רב. כבר מראשית חודש אוגוסט 1967 אפשר היה להבחין בתמורה נוספת בעמדת המפלגה כלפי הסכסוך הישראלי-ערבי, עם חידוש הקשיחות כלפי מדינת ישראל חזרה המפלגה ל"קו", והתאימה

72 זו הכותרת למאמר שהוקדש לקומוניסטים היהודיים ב"הומאניטה", מיום 2.7.1970. בערך באותו זמן גם נערך כינוס פעילים מיוחד לדיון במשבר בקרב הקומוניסטים היהודיים, בהקשר זה יש אולי גם לראות את הופעת ספרו של א. ווירמסר (ראה לעיל, הערה מס' 65), שזכה להקדמה של מנהיג בולט במפלגה; עוד על המשבר בקרב הקומוניסטים היהודיים בצרפת, ראה:

H. Bulawko, La crise chez les communistes Juifs", *Le Monde*, 14.7.1970

בעת ובעונה אחת.⁸⁶ מעתה היא דרשה את הנסיגה כתנאי מוקדם לכל משא-ומתן ולכל הסדר.⁸⁷ השינוי בעמדה התחייב, לדברי וולדק-רושה עצמו,

"משום שהערבים מתנגדים להסדר סימולטאני... ומשום שלא יתכן להעניק פרס לתוקפן".

מעתה גם זנחה המפלגה את הנוסחאות הקודמים על הצורך ב"משא-ומתן כולל בין הצדדים המעורבים בסכסוך", כדי "ליישב ביניהם את השאלות השנויות במחלוקת". נוסחאות אלו נעלמו ואת מקומם ירשו דיבורים מעורפלים על יישוב הסכסוך לאחר הנסיגה המוחלטת של צבא ישראל.

בסוף יולי וראשית אוגוסט 1967 ביקר וולדק-רושה במדינות אחדות במזרח אירופה. ההצהרות המדיניות שפורסמו אחרי שיחותיו עם מנהיגי המדינות האלה העידו על מלוא התיישרותה של המפלגה הצרפתית בקו המדיניות המזרח-תיכונית של הגוש הקומוניסטי. כך, למשל, הדגישו ההצהרות המשור-תפות לאחר השיחות בבלגראד ובסופיה, כי

"הנסיגה הישראלית היא תנאי מוקדם ובסיסי לחיפוש הסדר קונסטרוקטיבי (וכי) זהו תנאי יסודי לפתרון שיתחשב בכויותיהם של העמים הנוגעים בדבר".⁸⁸

כשנפגשה משלחת רק"ח עם הנהגת המפלגה הקומוניסטית הצרפתית (ראשית ספטמבר 1967), היתה תמימות-דעים בין שתי המפלגות ברוח זו. בראש ההצהרה המשותפת הועמדה הדרישה ל"חיסול התוקפנות הישראלית", ואילו לתביעה הקודמת של המפלגה הצרפתית ל"משא-ומתן בין הצדדים המעורבים בסכסוך" לא היה זכר עוד.⁸⁹

מתקבל על הדעת כי כל הפגישות האלה היו חלק מסדרת מגעים שנועדה "להחזיר את המפלגה הקומוניסטית לקו" ולשדלה שלא לפגוע באינטרסים ובאחדותו של המחנה הקומוניסטי. אין גם ספק שלחצים אלה השפיעו על המפלגה הצרפתית לשנות את עמדתה בראשית אוגוסט 1967 ולחזור למדיניות

בירחון המדיני המרכזי של המפלגה הופיע בחודש אוגוסט מאמר תיאורטי גדול על הסכסוך הישראלי-ערבי,⁹⁰ שביטא בצורה אופיינית את האיבה הקומוניסטית המסורתית לציזנות ולמדינת ישראל. רובו הוקדש "לתיאור ההיסטורי" של החדירה הציזנית הקולוניאלית למזרח התיכון כמכשיר האימפריאליזם. מאמר זה, הגדוש סילופים והשמצות, הוצא כחוברת-תעמולה מיוחדת מטעם המפלגה הקומוניסטית.⁹¹

גם בבטאונים קומוניסטיים אחרית באו עתה מדי פעם "מאמרים יסודיים" שדנו בציזנות, ביהודים ובמדינת ישראל. אחד הבולטים שבהם היה מאמר של אותו ר. לייבוויצי שכבר העמיד לשירות המפלגה קודם את קנאותו האנטי-ציזנית ואת איבתו הסבוכה למוצאו היהודי.⁹² המאמר הדין בזיקתם של יהודי צרפת למדינת ישראל פורסם אולי בתגובה לזע-זועים שפקדו את האיגוד של הקומוניסטים היהודיים בלונדון ב-1967. הפעם פנה כותבו אל היהודים כ"אחיו למוצא" וביקש לערער בהם את קשריהם לישראל, לקהילה היהודית ולעם היהודי ככלל. הציזנות ומדינת ישראל הולוכו אותם שולל — כך טען — ועליהם להתנער עתה מכל הזדהות יהודית, שכן

"לדבר (על זכות הקיום של) קהילה יהודית או של העם היהודי — זה לדבר כמו היטלר... מוטב להם ליהודים לעסוק בעזרה לווייטנאם ולפליטים הערביים".⁹³

גם בתחום ההצהרות המדיניות של המפלגה ניכרת תפנית מובהקת החל באוגוסט 1967. השינוי התבטא בהשמטת כמה מן העמדות הקודמות ובקביעת סדר עדיפויות חדש, מקודם גרסה, למשל, המפלגה, שהי-משא-ומתן בין הצדדים ונסיגת כוחות ישראל הם שני חלקים מקבילים של הסדר כולל שיש לקיימם

J. Couland, Le conflit Israélo-Arabe, l'Impé- 80
rialisme et la Paix", *Cahiers du Communisme*,
.Vol. 43, No. 7-8, Août 1967, pp. 11-45

J. Couland, *Israel et le Proche-Orient Arabe*, 81
.Paris, Editions Sociales, 1967

82 ראה לעיל עמ' 371 והערה 34.

R. Leibovici, "La guerre d'Israël et les Juifs 83
français", *France-Nouvelle*, No. 1140. Août
1967, pp. 10-11

84 ראה לעיל, ע"ע 374-376.

R. Leibovici, Op. cit. p. 11 85

86 ראה ההצהרה המדינית שפורסמה ב-24.7.1967
L'Humanité, 24.7.1967

87 L'Humanité, 10.8.1967

88 מתוך ההצהרה המשותפת של וולדק-רושה וויבקוב,
L'Humanité, 31.7.1967

89 L'Humanité, 12.9.1967

לחזור לעמדותיה הראשוניות והמהותיות כלפי מדינת ישראל והציגות, בהרמוניה מלאה עם היעדים והצרכים של המדיניות הסובייטית במזרח התיכון.

עתה אפילו יכלו הקומוניסטים להפיק רווח פוליטי מהתמורות שחלו בדעת הקהל כלפי מדינת ישראל ולהתפאר בכך שהמפלגה "ידעה את האמת" לפני כל האחרים, והעוזה לומר אותה תמיד, גם כשהכל היו כמסוממים בהשפעת התעמולה הישראלית והאימפריאליסטית⁹⁰.

בראייה כוללת הדבר המעניין בעמדותיה המשתנות של המפלגה הקומוניסטית הצרפתית הוא לא השינויים עצמם, שהרי גם בעבר נאלצו המפלגות הקומוניסטיות במערב להסתגל, אף בתפניות חדות, לתמורות שהוכתבו להן מבחוץ על-ידי ההנהגה הסובייטית. המעניין הוא, כי הפעם לא נבעו התמורות מהסתגלות מחוייבת לאינטרסים הסובייטים. נהפוך הוא: בשלב מסוים של התפתחות העמדות נתגלה הפרש מובהק בין המדיניות הסובייטית ובין עמדותיה של המפלגה הצרפתית בנושא זה. לפחות בשלב זה נקטה מפלגה זו עמדות עצמאיות בנושא נכבד מתחום מדיניות החוץ, שלא נבעו משיקולים הקשורים בברית המועצות אלא ביטאו את תפיסותיה המיוחדות ואת "צרכיה הלאומיים" כגוף מדיני צרפתי.

בתולדות המפלגה הקומוניסטית הצרפתית היתה זו תופעה ללא תקדים, אשר מן הטעמים שתיארנו כאן נכרכה דוקא בבעית הסכסוך הישראלי-ערבי ובעמדות כלפי מדינת ישראל בתקופת מלחמת ששת הימים.

אנטי-ישראלית קיצונית, אך כיון שאין להניח, כי לחצים אלה לא הופעלו גם מקודם, מתבקשת המסקנה, שלא כאן יש לבקש את הגורם המכריע לתמורה האחרונה. קרוב יותר לשער, כי המפלגה הצרפתית "חזרה לקו" רק כשנשתנו הגורמים שהניעו אותה מקודם לסטות ממנו.

דבר זה אמנם אירע בצרפת כמה חדשים לאחר מלחמת ששת הימים. הסכסוך הישראלי-ערבי ירד מכותרות העתונות; התמיכה הנלהבת של דעת הקהל במדינת ישראל הלכה ודעכה; הסולידאריות עם מדינת ישראל, שערב המלחמה נבעה מחרדה עמוקה לעצם קיומה, פגה לאחר הניצחון הישראלי, ופינתה את מקומה לסולידאריות מהולה בחמלה עם הערבים כקרבתנות מסכנים של המלחמה וה"תוקפנות הישראלי". יש להניח שגם גורמים היסטוריים ופסיכיים-לוגיים, הקשורים ביחס הדו-ערכי של החברה המערבית ליהודים וליהדות סייעו לתהליך הזה; אך בעיקרו הוא בא בעקב ההשפעה המצטברת של שופרות ההסברה הגוליסטיים-הממשלתיים ושל התעמולה הקומוניסטית, שהגבירו את המגמות האנטי-ישראליות בחוגים נרחבים ומגוונים בצרפת. אפילו חוגים חשובים בתוך המפלגה הסוציאליסטית הושפעו מכך, וביקשו עתה להביא את מפלגתם לידי עמדה מסוייגת יותר כלפי המדיניות הישראלית. בקרב השותפים האחרים ב"פדראציה של השמאל" היו סימניו של תהליך זה נמרצים עוד יותר.

לגבי המפלגה הקומוניסטית נוצרה בכך מעין מציאות פוליטית וציבורית חדשה בשאלת המזרח התיכון, אשר ביטלה את הגורמים שאילצו אותה קודם למתן ולאזן את עמדותיה כלפי מדינת ישראל. מעתה שוב יכלה להיענות, ללא סייג, לתביעותיה של ברית המועצות לאחדות קומוניסטית ול"תיאום העמדות" בתוך העולם הקומוניסטי. מכאן ואילך שוב יכלה

J. Couland, *Moyen-Orient, longue crise et me-* 90
nace durable", Op. cit. p. 134
 ז. לקור, המאבק על המזרח התיכון, מרחביה, ספריית פועלים,
 1971, עמ' 64.